

Uitleg van jointventurestatuten: Haviltex met een scheutje CAO of andersom?

*Mr. R. G. J. Nowak**

De contractuele benadering van jointventurestatuten is al langere tijd een bestendige tendens in rechtspraak en doctrine. Zij erkent de economische werkelijkheid van jointventureverhoudingen. De auteur bepleit dat bij uitleg van jointventurestatuten de Haviltex-norm als uitgangspunt zou moeten dienen. Een objectieve uitleg is zijns inziens in beginsel slechts bij zeer weinig statutaire bepalingen geboden.

1 Beknopte inleiding

Deze bijdrage gaat over uitleg van statuten die zijn opgesteld door de gezamenlijke aandeelhouders in een vennootschap, waarbij sinds de oprichting van de vennootschap dezelfde personen aandeelhouder zijn gebleven. De statuten van deze zogenoemde persoonsgebonden vennootschappen noem ik hierna jointventurestatuten. Het overgrote deel van de geschillen tussen aandeelhouders van BV's betreft jointventureverhoudingen, waarin het gaat over de uitleg van afspraken zoals neergelegd in het samenstel van documenten dat de samenwerking tussen de partners belichaamt, met name de jointventurestatuten en de jointventureovereenkomst.¹

In deze paragraaf geef ik eerst kort weer welke uitlegmethode in de jurisprudentie van de Hoge Raad zijn ontwikkeld. In paragraaf 2 bespreek ik twee relatief recente uitspraken waarin jointventurestatuten volgens de zogenoemde Haviltex-norm worden uitgelegd. In paragraaf 3 bespreek ik de conclusie van de A-G in het cassatieberoep tegen een van deze uitspraken, waarin de A-G juist een uitleg van jointventurestatuten volgens de zogenoemde CAO-norm bepleit. In paragraaf 4 komt de vraag aan de orde of jointventurestatuten vallen onder regelingen die, in de formulering van de Hoge Raad, volgens de CAO-norm dienen te worden uitgelegd. In paragraaf 5 onderzoek ik of er bepalingen in jointventurestatuten te vinden zijn die objectief moeten worden uitgelegd. In paragraaf 6 kom ik tot een conclusie.

* Mr. R.G.J. Nowak is advocaat bij Clifford Chance LLP te Amsterdam en Fellow aan het Van der Heijden Instituut.

1. Buiten het bestek van deze bijdrage blijft de vraag welke impact onder het nieuwe recht het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid door personenvennootschappen op de onderhavige discussie heeft, alsmede de vraag welke uitlegnorm (onder het huidige recht) van toepassing is op onderdelen van een CV-overeenkomst die in het geval van kapitaalvennootschappen in de statuten zouden zijn opgenomen.

De Hoge Raad heeft met betrekking tot de uitleg van schriftelijke afspraken en andere regelingen een aantal uitlegnormen ontwikkeld. Voor zover noodzakelijk voor een goed begrip van de onderhavige materie, geef ik deze hierna sterk vereenvoudigd weer.²

Ten aanzien van schriftelijke afspraken tussen partijen geldt als uitgangspunt de zogenoemde Haviltex-norm, waarbij het kort gezegd aankomt op de betekenis die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijze aan een schriftelijke afspraak mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij dienen alle relevante omstandigheden van het geval te worden betrokken.³

Ten aanzien van 'regelingen die naar hun aard bestemd zijn de rechtspositie van derden te beïnvloeden',⁴ geldt de zogenoemde CAO-norm, waarbij niet de (voor derden niet-kenbare) partijbedoeling vooropstaat, maar een uitleg naar objectieve maatstaven.^{5, 6} Ook hierbij dienen alle relevante omstandigheden van het geval te worden betrokken, behalve die welke voor de derden in kwestie niet kenbaar zijn. De vraag of jointventurestatuten onder dergelijke regelingen vallen, komt zoals gezegd in paragraaf 4 aan de orde.

2. Zie over deze normen onder meer R.P.J.L. Tjittes, Uitleg van schriftelijke contracten, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009; J.W.A. Biemans, DSM/Fox en uitleg van notariële akten – (nog) geen 'vloeiende overgang' van overeenkomst naar notariële akte, MvV 2015, afl. 6. Zie over uitleg van rechterlijke uitspraken conform de CAO-maatstaf F.B. Bakels, Totstandkoming en uitleg van uitspraken van de Hoge Raad, AA 2015, p. 927-938. Zie over deze normen in het kader van uitleg van statuten onder meer J.R. Hurenkamp, Statuten, een kwestie van uitleg op maat?, MvV 2016, afl. 6, p. 159-166; D.F.M.M. Zaman & S.A. Kruisinga, Uitleg van statuten, TvOB 2014, afl. 6, p. 182-191; S. Rijpma, Uitleg van statuten, een objectieve Haviltex?, TOP 2014/240, p. 21 e.v.

3. HR 13 maart 1981, NJ 1981/635 (Haviltex).

4. Deze formulering komt uit HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, JOR 2004/157 (DSM/Fox), r.o. 4.3.

5. Zie over deze norm voor het eerst HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, NJ 1994/173 (CAO) en HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1072, NJ 1994/174 (CAO).

6. Daarbij is de taalkundige betekenis van de woorden 'vaak wel van groot belang', aldus een toevoeging van de Hoge Raad in HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, JOR 2004/157 (DSM/Fox), r.o. 4.5.

Wat betreft de uitleg van overeenkomsten tussen partijen, waarvoor dus de Haviltex-norm geldt, heeft de Hoge Raad nadien een meer objectieve variant ontwikkeld. Deze norm, ook wel de objectieve Haviltex-norm genoemd, geldt onder meer voor overeenkomsten tussen professionele partijen die zich hebben laten bijstaan door juridisch adviseurs:

‘Ook indien bij de uitleg van een overeenkomst [tussen professioneel opererende partijen; RN] groot gewicht toekomt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen, kunnen de overige omstandigheden van het geval meebrengen dat een andere (dan de taalkundige) betekenis aan de bepalingen van de overeenkomst moet worden gehecht. Beslissend blijft immers de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.’⁷

In het arrest DSM/Fox heeft de Hoge Raad een belangrijke aanvulling op zijn uitspraken over de Haviltex- en de CAO-norm gegeven:

‘Tussen de Haviltex-norm en de CAO-norm bestaat geen tegenstelling, maar een vloeiende overgang.’⁸

2 Twee uitspraken over de uitleg van jointventurestatuten: Rb. Midden-Nederland 25 juli 2018 en Hof Arnhem-Leeuwarden 20 maart 2018

In de zaak beslecht door de Rechtbank Midden-Nederland was sprake van een 50/50-joint venture.⁹ De achterliggende aandeelhouders van een van de jointventurepartners verkochten hun belang aan een derde, waardoor de overblijvende partner onverwacht met een nieuwe achterliggende partner kwam te zitten. Zij deed daarop een beroep op een in de statuten opgenomen *change of control*-clausule, maar deze was nogal ongelukkig geredigeerd, zodat partijen van mening verschilden over de uitleg ervan.¹⁰

De statutaire *change of control*-clausule (een aanbiedingsregeling) luidde als volgt:

7. HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, JOR 2013/198 (Lundiform/Mexx), r.o. 3.4.2-3.4.3. Zie ook reeds HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, NJ 2007/575 (Meyer Europe/Pont-Meyer). Zie recentelijk, in iets afwijkende bewoordingen, Hof Amsterdam 19 maart 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:901, JOR 2019/155. Zie ook Rb. Rotterdam 19 september 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:7821, r.o. 5.5.
8. HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, JOR 2004/157 (DSM/Fox), r.o. 4.4.
9. Rb. Midden-Nederland 25 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:4022, JOR 2018/300.
10. Ik laat hier onbesproken het merkwaardige preliminaire verweer van gedaagde dat de jointventureovereenkomst een *entire agreement*-clausule bevatte en dat eiseres dus geen beroep op de statutaire *change of control*-clausule toekwam. De rechtbank oordeelde, eveneens enigszins merkwaardig, dat onderwerpen die elders dan in de aandeelhoudersovereenkomst zijn geregeld niet onder de werking van de *entire agreement*-clausule vallen.

‘Ingeval de zeggenschap in de zin van het SER-Besluit Fusiegedragsregels 2000 over een rechtspersoon, die direct of indirect zeggenschap in de zin van het SER-Besluit Fusiegedragsregels 2000 heeft over de Vennootschap, door één of meer anderen wordt verkregen (...)’,

ik paraphraseer nu: is de aandeelhouder verplicht zijn aandelen aan te bieden.¹¹

In het onderhavige geval was er alleen een wijziging van de zeggenschap opgetreden op het niveau van de indirecte aandeelhouders, terwijl de directe aandeelhouders ieder nog steeds 50% van de aandelen hielden.

Ik citeer hieronder de belangrijkste overwegingen van de rechtbank (mijn cursivering):

‘Het standpunt van gedaagde, dat artikel 11.11.g van de statuten [de aanbiedingsregeling; RN] moet worden uitgelegd aan de hand van de CAO-norm, is onjuist. *In de verhouding tussen de partijen die oorspronkelijk hebben gecontracteerd over een document dat ook van invloed kan zijn op de rechtspositie van derden – zoals een CAO, een pensioenreglement of statuten – moet de uitleg van dat document geschieden aan de hand van de Haviltex-norm (...).*

Ook bij toepassing van de Haviltex-norm komt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen grote betekenis toe wanneer het gaat om professionele partijen (...).

Als in dit geval alleen zou moeten worden gekeken naar de letterlijke tekst van artikel 11 van de statuten, zou de overdracht op moeder-niveau niet leiden tot een verplichting voor gedaagde om haar aandelen aan te bieden aan eiseres. *De rechtbank is echter van oordeel dat de letterlijke bewoordingen van artikel 11 van de statuten de bedoeling van partijen niet goed weergeven, en dat bij de uitleg daarvan doorslaggevende betekenis moet worden toegekend aan andere omstandigheden dan de tekst van die bepaling.*¹²

Een belangrijke omstandigheid om niet de objectieve Haviltex-norm toe te passen was volgens de rechtbank dat eiseres zich in de onderhandelingen over de totstandkoming van de statuten niet heeft laten bijstaan door een jurist en is afgegaan op uitlatingen van de jurist van de wederpartij.

Tot zover deze naar mijn mening juiste uitspraak van de rechtbank. Vier maanden daarvoor heeft het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden zich eveneens over uitleg van jointventurestatu-

11. Zeggenschap in de zin van het SER-Besluit Fusiegedragsregels 2000 betekent verkrijging van de meerderheid van de aandelen. Verrijking van een belang van 50% of minder kan alleen tot zeggenschap leiden als dat voortvloeit uit aanvullende statutaire en/of contractuele rechten, waarvan hier geen sprake was.

12. R.o. 5.5-5.9. De rechtbank varieert enigszins op de hierboven geciteerde uitspraak inzake Lundiform/Mexx.

ten uitgesproken.¹³ Daarin overweegt het hof (mijn cursivering):

In beginsel kan worden aangenomen dat voor statuten naar hun aard, onder meer vanwege het feit dat de inhoud daarvan (...) ook voor derden relevant is, geldt dat zij zich bevinden in het gebied waarin de uitleg op basis van de CAO-norm prevaleert, zodat objectieve maatstaven bij de uitleg van de statuten in beginsel centraal dienen te staan. *Echter, in een geval waarin het gaat om een samenwerking (...) die in de vorm van een vennootschap is gegoten, terwijl beide oprichters betrokken waren bij de inrichting van de vennootschap, inclusief de statuten, (...) kan meer accent op de wederzijdse partijbedoeling komen te liggen. Beslissend blijft de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.*¹⁴

Hoewel het hof, kennelijk geïnspireerd door de ‘vloeiende overgang’-synthese van de Hoge Raad, in eerste instantie iets voorzichtiger formuleert dan de rechtbank (‘meer accent op de wederzijdse partijbedoeling’), zitten het hof en de rechtbank op één lijn ten aanzien van de uitleg van jointventurestatuten.¹⁵ In die richting gaat ook Kroeze, die betoogt dat voor de uitleg van statuten van beursvennootschappen een meer objectieve uitlegmethode aangewezen kan zijn dan voor de uitleg van statuten van een persoonsgebonden BV bestaande uit een klein aantal oprichters/aandeelhouders.¹⁶ Een andere invalshoek heeft A-G Valk in zijn recente, thans te bespreken conclusie in het cassatieberoep tegen de uitspraak van het hof.

3 De conclusie van A-G Valk in het cassatieberoep tegen de uitspraak van het hof

In deze conclusie geeft de A-G enkele principiële beschouwingen over de uitleg van jointventurestatuten.¹⁷ Hij ziet nadelen van het hierboven besproken uitgangspunt van een vloeiende overgang tussen de Haviltex-norm en de CAO-norm en verdedigt als alternatief dat (ook jointventure)statuten *objectief* dienen te worden uitgelegd. Voor de toewijsbaarheid van vorderingen tussen de aandeelhouders onderling is, aldus de A-G, ook de inhoud van de aandeelhoudersovereenkomst van belang, waarop de Haviltex-norm van toepassing is. De rechtsgevolgen voor de aandeelhouders van de objectieve uitleg kunnen (zolang de belangen van derden daaraan niet in de weg staan) met behulp van de redelijkheid en billijkheid op de redelijke verwachtingen van de aandeelhouders worden afgestemd. De A-G baseert zich voor het door hem voorgestelde alternatief op de rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot de uitleg van de goederenrechtelijke overeenkomst van levering van registergoederen en op die met betrekking tot huwelijkse voorwaarden.

Het nadeel dat de A-G in het uitgangspunt van een vloeiende overgang ziet, is dat dit ertoe kan leiden dat eenzelfde statutaire bepaling tussen aandeelhouders anders wordt uitgelegd dan in de verhouding tot derden (onder wie toetredende aandeelhouders). De A-G betwijfelt of dat verenigbaar is met het karakter van statuten als een objectieve regeling van het rechtsregime van de vennootschap.¹⁸ De A-G meent dat het zuiverder is te onderscheiden tussen enerzijds de statuten als objectieve regeling van het rechtsregime van de rechtspersoon en anderzijds de overige inhoud van de rechtsverhouding tussen de oprichters/aandeelhouders. Wat er zij van deze benadering vanuit de dogmatiek, de realiteit is dat aandeelhouders in persoonsgebonden vennootschappen doorgaans geen verschil in rechtskracht beogen tussen afspraken die (alleen) in de jointventureovereenkomst zijn opgenomen en afspraken die (ook) in de statuten zijn opgenomen, terwijl men bij discrepantie tussen statuten en overeenkomst doorgaans juist wenst dat de overeenkomst prevaleert.¹⁹

De A-G noemt de volgende argumenten voor een min of meer objectieve uitleg van statuten: de statuten bepalen mede het ‘rechtsregime’, waaraan de aandeelhouders en de organen van de vennootschap zijn gebonden; de inhoud van de statuten raakt ook de verhouding van de rechtspersoon tot derden; de

13. Hof Arnhem-Leeuwarden 20 maart 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:2640, JOR 2018/175. De uitspraak van het hof is twee weken voor de datum van de uitspraak van de rechtbank in JOR gepubliceerd; kennelijk had de rechtbank geen gelegenheid meer een verwijzing naar de uitspraak van het hof op te nemen. In soortgelijke zin Hof Arnhem-Leeuwarden 19 april 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:3094, JOR 2016/221. Zie ook Rb. Arnhem 10 juli 2009, ECLI:NL:RBARN:2009:BJ2214, JOR 2009/313. Zie voor een overzicht van de jurisprudentie over uitleg van statuten Hurenkamp 2016.

14. Hof Arnhem-Leeuwarden 20 maart 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:2640, JOR 2018/175.

15. Op de overweging van het hof dat statuten naar hun aard ook voor derden relevant zijn, kom ik in par. 4 terug.

16. Asser/Macijer & Kroeze 2-I* 2015/182. Van Schilfgaarde schrijft naar aanleiding van dit standpunt van Kroeze dat dit uitgangspunt geen ‘vaste regel’ kan zijn omdat ook andere omstandigheden, zoals de aard van de statutaire bepaling en de aard van het geschil, een rol zullen spelen; P. van Schilfgaarde, De redelijkheid en billijkheid in het ondernemingsrecht, serie IVOR nr. 100, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 157. Terecht wijst Van Schilfgaarde op de aard van het geschil als omstandigheid (bijv. tussen de aandeelhouders onderling of tussen derden en aandeelhouders), maar ik zie hier geen contradictie; er kan een (vuist)regel bestaan waarvan op basis van de omstandigheden kan worden afgeweken.

17. Conclusie van 28 juni 2019, ECLI:NL:PHR:2019:768 (X/Apotheek Eemnes). Zie nrs. 3.1-3.20.

18. Deze argumentatie, die mij niet overtuigt, wordt in het kader van dit artikel niet verder besproken.

19. Doorgaans wordt een dergelijke ‘voorrangsregel’ in de aandeelhoudersovereenkomst neergelegd, maar ik zie geen bezwaar tegen vastlegging van deze regel in de statuten. Anders: P.H.N. Quist, Incorporation by reference in joint venture-verhoudingen, TvOB 2019, afl. 5, p. 32, die meent dat dit laatste niet kan, omdat de statuten dan zouden worden gereduceerd tot ‘een tweederangsregeling waaraan uiteindelijk niet al te veel gewicht zou behoeven te worden toegekend’. Daargelaten dat van zo’n reductie ook sprake is bij vastlegging van de voorrangsregel in een overeenkomst, meen ik dat dit geen sterke redenering is.

statuten moeten bij notariële akte worden opgemaakt en gewijzigd, terwijl deze akte bij het handelsregister dient te worden gedeponeerd; en ten slotte, de statuten beïnvloeden mede de rechtspositie van derden. Op de meeste van deze argumenten kom ik in de volgende paragraaf terug.

Ik vraag mij af of er behoefte is aan dit door de A-G voorgestelde alternatief voor de leer van de vloeiende overgang. De A-G acht het onwenselijk dat een statutaire bepaling tussen aandeelhouders onderling anders wordt uitgelegd dan tussen aandeelhouders en derden, maar het voorgestelde alternatief leidt ertoe dat een afspraak tussen aandeelhouders anders wordt uitgelegd wanneer zij in een overeenkomst is opgenomen dan wanneer zij in de statuten is opgenomen. Dat lijkt mij eveneens onwenselijk. Bovendien leidt het voorgestelde alternatief, zoals de A-G ook toegeeft, tot hetzelfde resultaat als in de opvatting van de auteurs die statutaire bepalingen min of meer subjectief willen uitleggen in geschillen tussen de oprichters/aandeelhouders.²⁰

4 Zijn jointventurestatuten ‘regelingen die naar hun aard (meer) bestemd zijn de rechtspositie van derden te beïnvloeden’?

Thans moet nog worden onderzocht de vraag of jointventurestatuten onder de regelingen vallen die, in de woorden van de Hoge Raad,²¹ naar hun aard (meer) bestemd zijn de rechtspositie van derden te beïnvloeden en derhalve volgens de CAO-norm moeten worden uitgelegd.²² De Hoge Raad heeft zich over die vraag nog niet uitgelaten.

Eerst nog het volgende. In de vennootschapsrechtelijke dogmatiek en in de rechtspraak wordt, los van de te bespreken kwestie, wel betoogd dat statuten (van ieder type kapitaalvennootschap) objectief dienen te worden uitgelegd op de grond dat zij een openbaar gemaakt, eigen ‘objectief’ rechtsregime²³ bevatten en/of op de grond dat de rechtszekerheid dan wel de openbaarheid van inrichting dit met zich brengt.²⁴ Ik zie niet in dat dit dwingende argumenten zijn voor het standpunt dat

jointventurestatuten uit de aard der zaak objectief dienen te worden uitgelegd.²⁵

In DSM/Fox geeft de Hoge Raad twee formuleringen, die ik hieronder parafraseer:²⁶

1. De CAO-norm is ook toegepast op een *overeenkomst of andere regeling die naar haar aard bestemd is* de rechtspositie van derden te beïnvloeden, zonder dat die derden invloed hebben op de inhoud of de formulering daarvan (bijvoorbeeld een sociaal plan niet zijnde een CAO).²⁷
2. Ook als in beginsel de Haviltex-norm dient te worden toegepast, ligt uitleg naar objectieve maatstaven meer voor de hand naarmate de *overeenkomst naar haar aard meer is bestemd* de rechtspositie te beïnvloeden van derden die de bedoeling van de contracterende partijen uit dat geschrift niet kunnen kennen én het voor de opstellers voorzienbare aantal van die derden groter is (terwijl het geschrift ertoe strekt hun rechtspositie op uniforme wijze te regelen).²⁸

Men kan zich afvragen of jointventurestatuten onder een van deze formuleringen kunnen worden gebracht. Van statuten van vennootschappen met een groot aantal en/of wisselende aandeelhouders zou kunnen worden gesteld dat zij naar hun aard zijn bestemd om de rechtspositie van die aandeelhouders te beïnvloeden. Jointventurestatuten vormen naar mijn mening *als zodanig* echter niet een regeling die naar haar aard (meer) bestemd is om de rechtspositie van derden te beïnvloeden.

Overigens is de betekenis van de woorden ‘naar haar aard (meer) bestemd de rechtspositie van derden te beïnvloeden’ niet geheel duidelijk. In rechtspraak en literatuur ziet men vaak, zoals ook in de hierboven besproken uitspraken van de rechtbank en het hof alsmede de conclusie van de A-G, dat wordt gesproken van documenten of bepalingen die (de verhouding van de vennootschap tot) derden *raken*. Van Schilf-gaarde betoogt (in het kader van de vraag of de Haviltex-norm dan wel de CAO-norm moet worden toegepast) dat bij een persoonsgebonden vennootschap de zaken zo liggen dat het juist buitenstaanders zijn – leveranciers, afnemers of de bank – die er *belang bij hebben dat de statuten nauwkeurig worden nageleefd*.²⁹ Dat is een wel heel ruim criterium. In zekere zin ‘raakt’ ieder ernstig geschil tussen aandeelhouders onderling

20. Zie conclusie, nr. 3.18, voetnoot 30. De A-G noemt de volgende auteurs: Asser/Maeijer & Kroeze 2-I* 2015/182; Rijpma 2014; Van Schilf-gaarde 2016, p. 158; J.M. Smits, Over de uitleg van statuten ener rechtspersoon; een deels rechtsvergelijkende bijdrage, S&V 1999, p. 123 e.v.; D.F.M.M. Zaman & S.A. Krusinga, in: J.W.A. Biemans e.a. (red.), Uitleg van notariële akten (Ars Notarius 160), Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 87-88.

21. HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, JOR 2004/157 (DSM/Fox), r.o. 4.3.

22. Ik gebruik hieronder verder de omschrijving ‘objectieve uitleg’ als tegenstelling met uitleg volgens de ‘zuivere’ Haviltex-norm. In dit kader kan in het midden blijven of eerder uitleg volgens de CAO-norm (‘naar objectieve maatstaven’) geïndiceerd is dan wel uitleg volgens de objectieve Haviltex-norm. Voor de verschillen zie Tjittes 2009.

23. Zie ook de hierboven besproken conclusie A-G, nr. 3.18.

24. Men zou onwillekeurig kunnen denken dat deze dogmatische argumenten ervoor hebben gezorgd dat de contractuele benadering van jointventurestatuten zich relatief langzaam doorzet.

25. Zo vraagt Van Schilf-gaarde zich naar mijn mening terecht af of de openbaarheid van inrichting wel een fundamenteel beginsel is, zie WPNR-bijlage 2002, p. 28. Zie ook hieronder par. 5.

26. Zie HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, JOR 2004/157 (DSM/Fox), r.o. 4.4.

27. Voor kritiek op deze formulering (dit begrip), zie o.a. Tjittes 2009, p. 61.

28. De passage tussen haken vloeit naar mijn mening al min of meer uit de combinatie van 1 en 2 voort.

29. Van Schilf-gaarde 2016, p. 157.

– of tussen bestuurders en aandeelhouders³⁰ – over de uitleg van een statutaire bepaling het functioneren van de vennootschap en daarmee indirect de positie van de crediteuren van de vennootschap. Maar dat is naar mijn mening onvoldoende reden om een statutaire bepaling objectief uit te leggen. En in zekere zin heeft iedere crediteur van een vennootschap ‘belang’ bij correcte naleving van de statuten, en kunnen crediteuren belang hebben bij een bepaalde uitleg van een statutaire bepaling. Maar dat betekent niet, althans niet per definitie, dat de crediteur een rechtens te honoreren belang erbij heeft dat een bepaalde statutaire clause objectief wordt uitgelegd.

Dan de vraag wie onder ‘derden’ in deze formulering moeten worden begrepen. Daarmee worden bedoeld alle niet bij de totstandkoming van de regeling betrokkenen. In eerste instantie worden hiermee ‘echte’ derden bedoeld, zoals crediteuren en andere belanghebbenden. Daarnaast vallen hieronder ook de aandeelhouders die niet bij de totstandkoming van de statuten betrokken zijn geweest (zowel toetredende aandeelhouders als aandeelhouders van het eerste uur die niet bij de totstandkoming van de statuten betrokken zijn geweest, bijvoorbeeld bij een vennootschap met een groot aantal aandeelhouders). Deze bijdrage gaat echter over aandeelhouders in een persoonsgebonden vennootschap die bij de totstandkoming van de jointventurestatuten betrokken zijn geweest. Zij vallen niet onder het begrip ‘derden’. Bij dit type statuten reest dus de categorie van ‘echte’ derden, zoals crediteuren en andere belanghebbenden. Statuten bevatten voor het grootste deel organisatieregels met betrekking tot de interne inrichting en structuur (waaronder besluitvormingsregels en de bevoegdheidsverdeling binnen de vennootschap) en die regaderen ‘echte’ derden in beginsel niet. Althans, het belang dat derden hebben bij deze organisatieregels is naar mijn mening als zodanig niet een rechtens relevant belang om een objectieve uitleg te bewerkstelligen. Hierop kom ik in paragraaf 5 terug.

Mijn conclusie is dat de hier besproken formulering van de Hoge Raad niet goed toe te passen is op jointventurestatuten, en dat jointventurestatuten (dus) niet een regeling vormen waarop de CAO-norm dient te worden toegepast.³¹

5 Zijn er bepalingen in jointventurestatuten die objectief moeten worden uitgelegd?

Ook op het niveau van individuele bepalingen in jointventurestatuten wringt het criterium ‘naar haar aard bestemd’. Vrijwel alle bepalingen (zie hieronder voor een enkele uitzondering) in die statuten zijn naar hun aard in eerste instantie (en dus ‘meer’) bestemd om de rechtspositie van en rechtsverhouding tussen aandeelhouders, organen van de vennootschap en hun leden te bepalen. Of een objectieve uitleg van een bepaling in jointventurestatuten geïndiceerd is, zal per bepaling en afhankelijk van alle omstandigheden moeten worden beoordeeld. Hieronder tracht ik bij enkele soorten bepalingen een uitgangspunt te vinden, waarbij ik benadruk dat de omstandigheden van het concrete geval tot een andere benadering kunnen leiden.

Vertegenwoordigingsregeling. Deze regeling beïnvloedt (zo men wil: naar haar aard) rechtstreeks de positie van derden met wie de vennootschap contracteert en dient naar mijn mening objectief te worden uitgelegd. Door opname van de vertegenwoordigingsregeling in het handelsregister heeft dit punt aan relevantie ingeboet.

Doelomschrijving. Door de vennootschap verrichte rechtshandelingen die buiten de doelomschrijving vallen, kunnen onder omstandigheden door de vennootschap worden vernietigd (art. 2:7 Burgerlijk Wetboek (BW)). Ook deze regeling beïnvloedt rechtstreeks de positie van derden met wie de vennootschap contracteert en dient naar mijn mening volgens objectieve maatstaven te worden uitgelegd.

Blokkeringsregelingen en kwaliteitseisen. Zoals ook in de hierboven besproken rechtbankuitspraak werd beslist, dient een statutaire blokkeringsclausule in beginsel volgens de Haviltex-norm te worden uitgelegd. Hetzelfde geldt voor een kwaliteitseis.³² Deze regelingen zijn in eerste instantie bedoeld voor de aandeelhouders-oprichters. Hoewel het bepalingen betreft die door de goederenrechtelijke werking de rechtspositie van derden-verkrijgers bij uitstek beïnvloeden, dient mijns inziens te prevaleren hoe de aandeelhouders-oprichters onderling de bepalingen over en weer hebben bedoeld. Als deze uitleg

30. Ik merk op dat de kwestie bij bestuurders (niet zijnde aandeelhouders) een iets andere is, mede gezien hun persoonlijke aansprakelijkheid bij niet-correcte naleving van de statuten. Als bestuurders in een persoonsgebonden vennootschap niet bij de totstandkoming van de statuten zijn betrokken en de bedoeling van de aandeelhouders hun niet bekend is, ligt een uitleg volgens de CAO-norm meer voor de hand. Zie verder hierover; Van Schilfgaarde 2016, p. 157.

31. In plaats daarvan zou eventueel kunnen worden aangeknoopt bij een formulering van Tjittes 2009, p. 60, over toepassing van de objectieve Haviltex-norm in verband met de positie van een derde bij een overeenkomst: ‘De verwachtingen van een derde zijn meer van belang naarmate de contractsluitende partijen met hun overeenkomst meer beogen de rechtspositie van een derde te beïnvloeden of naarmate het voorzienbaar is dat hun overeenkomst in meerdere mate gevolgen heeft voor derden.’

32. Vgl. Rb. Arnhem (vzr.) 10 juli 2009, ECLI:NL:RBARN:2009:BJ2214, JOR 2009/313 (Delta/Essent), r.o. 4.3: ‘In dit geval gaat het om statuten van een naamloze vennootschap die, als gezamenlijke dochteronderneming, geheel is ingebed in een 50/50 joint venture die geregeld is door een samenstel van overeenkomsten tussen de partners. In dat geval is er aanleiding meer betekenis te hechten aan de contractuele relatie van de joint venture partners, zeker bij de uitleg van een in de statuten van de vennootschap opgenomen kwaliteitseis waaraan het aandeelhouderschap moet voldoen.’ In soortgelijke zin in hoger beroep: Hof Arnhem-Leeuwarden 2 maart 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BL6045, JOR 2010/150, r.o. 4.6: ‘De inhoud van deze samenwerking werd op hoofdlijnen bepaald door de (...) Master Agreement en de daarbij behorende bijlagen, waaronder de statuten (...) en een aandeelhoudersovereenkomst. Uit die contractuele – op het aangaan of voortzetten van een joint venture verhouding gerichte – inbedding van de beoogde statuten van EPZ volgt immers dat de uiteindelijk in de statuten opgenomen artikelen onderdeel zijn van een groter geheel van afspraken die tot doel hadden het kader weer te geven van de samenwerking van de partijen (...).’

volgens de Haviltex-norm zou leiden tot een ongeldige overdracht van de aandelen, kan de aspirant-verkrijger naar mijn mening niet eisen dat een objectieve uitleg wordt toegepast.³³

Bepalingen inzake de interne inrichting en bevoegdheidsverdeling. Deze bepalingen dienen naar mijn mening in beginsel volgens de Haviltex-norm te worden uitgelegd. In de gangbare opvatting dient dit soort bepalingen in de statuten te worden vastgelegd vanwege de openbaarheidsfunctie van dwingend recht dan wel het belang van duidelijke verhoudingen binnen de vennootschap. Wat daarvan zij,³⁴ dit brengt niet noodzakelijk met zich dat uitleg van die regelingen objectief dient te geschieden.³⁵

Bepalingen inzake kapitaal, aandelen en stortingsverplichtingen. Naar mijn mening zijn ook deze bepalingen in eerste instantie voor de aandeelhouders onderling bedoeld en niet naar hun aard meer bestemd de rechtspositie van derden te beïnvloeden. Uiteraard kunnen derden (vooral crediteuren) belang hebben bij de correcte naleving van deze bepalingen, en kan door een onjuiste naleving hun rechtspositie nadelig worden beïnvloed, maar dit belang brengt mijns inziens niet met zich dat de bepalingen in kwestie objectief dienen te worden uitgelegd.³⁶

Bepalingen inzake benoeming en ontslag van bestuurders en commissarissen. Hier is men wellicht eerder geneigd te zeggen dat de rechtszekerheid eist dat deze bepalingen objectief moeten worden uitgelegd. Maar met rechtszekerheid wordt doorgaans bedoeld rechtszekerheid *in het handelsverkeer*. Naar mijn mening brengt het beginsel van rechtszekerheid in het handelsverkeer niet uit de aard der zaak met zich dat de desbetreffende bepalingen objectief dienen te worden uitgelegd. De derde kan afgaan op het handelsregister, waarin is vermeld wie als (al dan niet vertegenwoordigingsbevoegde) bestuurders zijn benoemd en wie als commissarissen.

Ik kom op basis van deze korte inventarisatie tot de voorlopige conclusie dat bij slechts zeer weinig statutaire bepalingen, eigenlijk alleen bij de bepalingen inzake vertegenwoordiging en doelomschrijving, een objectieve uitleg geïndiceerd is.

Een derde die belang heeft bij een objectieve uitleg van een statutaire bepaling, behoeft echter niet met lege handen te staan.

Er bestaat een op de maat van het specifieke geval toegesneden alternatief: artikel 3:36 BW. Op de onderhavige situatie toegepast bepaalt dit artikel dat als een derde op grond van een statutaire bepaling redelijkerwijze mocht aannemen dat een bepaalde 'rechtsbetrekking' bestond of niet bestond en in vertrouwen daarop heeft gehandeld, de aandeelhouders met betrekking tot dit handelen geen beroep op de onjuistheid van die aanname kunnen doen. Bespreking van deze bepaling en de relatie ervan tot uitleg naar objectieve maatstaven valt buiten het bestek van deze bijdrage.³⁷

6 Tot slot

De contractuele benadering van jointventurestatuten is al langere tijd een weliswaar schoorvoetend oprukkende, maar bestendige tendens in rechtspraak en doctrine. De hierboven besproken uitspraken vormen daarvan duidelijke voorbeelden. Deze benadering erkent de economische werkelijkheid van jointventureverhoudingen. Zoals de Rechtbank Arnhem in de hierboven genoemde uitspraak³⁸ terecht zegt: het gaat om statuten van een vennootschap die is ingebed in een joint venture die geregeld is door een samenstel van afspraken tussen de partners.

Hierboven heb ik bepleit dat bij uitleg van jointventurestatuten de Haviltex-norm als uitgangspunt zou moeten dienen. Een objectieve uitleg is mijns inziens in beginsel slechts bij zeer weinig statutaire bepalingen geboden. In alle overige gevallen zal een derde zich met artikel 3:36 BW moeten zien te redden. Het wordt wat mij betreft dus Haviltex met een scheutje CAO.

33. In de hierboven besproken uitspraak van de rechtbank is dat voor zover ik kan zien ook niet gebeurd.

34. Voor kritiek hierop zie R.G.J. Nowak, Rechtsgeldigheid en doorwerking van buitenstatutaire governanceafspraken, WPNR 2014/7014, p. 345.

35. F.K.M. Buijn, Statuten: terug naar de overeenkomst?, Ondernemingsrecht 1999, p. 120, meent zelfs dat derden een principieel recht hebben op openbaarheid van regelingen inzake de bevoegdheidsverdeling en de interne structuur, dit omdat zij aan de hand van het beeld dat zij daarvan krijgen, besluiten of ze met de vennootschap in zee gaan. Dat standpunt lijkt mij onjuist.

36. Wat betreft uitgifte van aandelen merk ik nog op dat er iets te zeggen valt voor objectieve uitleg van de desbetreffende bepalingen in de opvatting dat een ongeldig emissiebesluit een ongeldige emissie tot gevolg heeft, welke opvatting ik overigens niet deel. Zie voor deze discussie Asser 2019/163.

37. Zie daarover Tjittes 2009.

38. Zie noot 32.